

FÁBA FARAGOTT BALLADÁK

Sőreg Dénes Hunyadivárosban élő fafaragóművész munkáival találkozhattunk már a Hunyadivárosi Napok első kiállításain. Többször mutatkozott be Kecskeméten és szülővárosában, Cegléden. Jól ismerik a félegyháziak a Kiskun Múzeumból, a megyében élők sok más közt a Téli Tárlatról, de munkáit magukénak érzik Csongrádon, Dunaföldváron, Budapesten és most már külföldön is. Mesés szép faragásainak igazi értékelését majd az utókor adja meg, bemutatása viszont az évtizedek óta mellette élő szűkebb pátria régi adóssága.

- Hogyan került Kecskemétre? – kérdeztük a művészt.

- Ceglédről kerültem 1949-ben Kecskemétre középiskolába. Ennek különös oka volt. Cegléd környéke már 1944 szeptemberében orosz fennhatóság alatt volt, míg az ország többi részén ez csak 45-ben következett be. Ilyenformán nálunk '44 őszén már megkezdődött a tanítás, s utána én három egymást követő évben ugyanazt az osztályt voltam kénytelen kijárni, csak más néven (5. elemi, 5. polgári, első gimnázium), mire a helyzet az oktatásban is teljesen konszolidálódott. Ebből adódóan, elérve azt az életkort, a ceglédi négyosztályos gimnáziumba nem vettek fel. Édesapám hallott a kecskeméti piaristákról, ahová rögtön fel is vettek. Innen kerültem később az egyetemre, ahol 1959-ben híd- és szerkezetépítő mérnökként végeztem. Később gazdasági mérnök végzettséget is szereztem. Még Ceglédi bejáróként kezdtem dolgozni a Duna-Tisza Közi Állami Építőipari Vállalatnál, s ennek építésvezető mérnökeként építettük azt a Pázmány Péter utcai társasházat, ahová 1961-ben mi is beköltöztünk a családommal. Az általunk épített hét darab Baross utcai négylakásos társasház helyén előtte szőlők voltak, arrébb női börtönőrök kis lakásai, talán magából a börtönépületből is egy elbontatlan darab, a későbbi ABC helyén nádas, egy részen putrik és a Jópásztor Zárda még meglévő kápolnája. 1993 májusában Erzsébet királynő is eljött ide látogatóba Fülöp herceggel. Kavargott a nép a kíséretük körül, de igen gyorsan tovább is mentek. A kicsit arrébb lévő mostani házunkat később vettük meg, amikor már helyigénnyel járt a szobrászkodásom.

- Hogyan vált alkotó emberré?

- Gyermekkoromtól kezdve mindig volt valami, amit szinte megszállottként műveltem. A háború előtt egy-két évvel, s utána is vagy tíz évig igen nagy divat volt a repülőmodellezés. Én is építettem modelleket, s otthon a ceglédi klub tagjaival nemzetközi versenyekre is kijártunk. Volt, aki később repülőgép-tervező mérnök lett közülünk. Később fényképezéssel is foglalkoztam, komolyan, nagyon sokáig – a fotóimmal nemzetközi szintre is kijutva –, de a professzionista fotográfusokkal az én szakmám kötöttsége mellett nem lehetett felvenni a versenyt. Ha hidat betonoztunk vagy egy üzemsarnokot állítottunk fel, első perctől az utolsó pillanatig ott kellett lennem. Nem tehettem meg, hogy akkor menjek egy téma után, amikor nekem tetszett, vagy amikor egy táj fényképezéséhez a fényviszonyok épp a legjobbak voltak. Lakótelepek, iskolák, kórházak, üzemépületek, színházak kivitelezése és még sok más tartozott a munkámhoz, amit nagyon szerettem, innen is mentem nyugdíjba, de már az elején bennem volt, hogy olyan hobbit keressek, amit akár mikor végezhetek.

Érdekes, hogy már egyetemistaként bejártam Pesten a Képcsarnok Vállalat belvárosi üzletébe nézelődni. Ott láttam egyszer egy faszobrot. Hófehér fán nagyon aprólékosan megmunkált faragvány volt, ami engem akkor nagyon megfogott. Két hónappal később, már végzett mérnökként Lengyelországban, Gdanskban dolgoztam. A tengerparton volt egy nagyon szép öböl apró falvakkal, ahová néhanap én is elvetődtem. Meglepődve láttam, hogy a helybéli asszonyok egy egyszerű bicskával milyen finom kidolgozású szobrocskákat készítenek. Kezdett jobban érdekelni a dolog. Ceglédre hazaérkezve azonnal elmentem a bogárn

nagybátyámhoz faanyagot kérni. Azt kezdettől tudtam, hogy fenyőből, más puhafából nem lehet szobrot faragni (később rájöttem, hogy lehet, de ehhez már nagyon kell ismerni a fát). A gyümölcsfától is intettek, hogy tönkreteszi a kezét, de én a mai napig szívesen dolgozom dió, Barack, körte vagy alma fájából is.

- A hatvanas évektől kezdve farag, s 1977-ben mutatkozott be először a nyilvánosság előtt. Kik voltak a mesterei?

- Szerencsém volt abban, hogy több zseniális szobrásszal kerültem – egészen véletlenül – közelebbi ismeretségbe. Salgótarján fölött, Bencúrfalván élt 1992-es haláláig a bányászszobraitól híres idős Szabó István, Kossuth-díjas szobrászművész. Találkozásunkkor ő hetven, én negyven körüli lehettem, mégis megtisztelt a barátságával. A szintén ceglédi Tóth István fotóművésszel mentünk hozzá elég gyakran. Másikuk a Kolozsváron élő Szervácus Jenő bácsi volt, aki 1983-ban halt meg Budapesten. Egyik legismertebb munkája Tamási Áron síremléke Farkaslakán. Még családjuk idetelepülése előtt kezdtem járni hozzá, s amikor végleg idejöttek, már aznap találkoztunk. Higgye el, ezek más emberek voltak. Nem lehet elmondani úgyszemint – összeszorul a szívem, amikor rájuk gondolok. Említhetném az 1975-ben elhunyt Kisfaludy Stróbl Zsiga bácsit is, a Szabadság-szobor megalkotóját, aki utolsó látogatásaim idején már annyira beteg volt, hogy nem tudta leírni a nevét sem. Én segítettem neki felvenni a nyugdíját. De beszélhetünk magáról Tóth Istvánról is, az évszázad fotóművészeréről, aki sok évtizeddel ezelőtti első találkozásaink idején nekem még Tóth bácsi volt. Innen jutottunk el a baráti tegezésig, s addig, hogy ha éjjel fél háromkor is jön hozzánk: a feleségem odateszi neki a kávéját, és hozzáfogunk beszélgetni. Ezek a találkozások érleltek engem művésszé úgy, hogy közben erről egy szó sem esett. Miközben számtalanszor láttam őket fotómasinával vagy vésővel a kezükben dolgozni, ők nem tudták, hogy én is faragok. Nem ilyen alapon jött létre a kapcsolatunk, s én sokkal jobban tiszteltem őket annál, semmint hogy művészi patronálást kérve visszaéljek a barátságukkal. Azért, amit láttam, eltettem magamban. Ha úgy tetszik, ellestem. Tanítóim, mestereim, példaképeim maradnak életem végéig.

- Szívesen munkálja meg a paraszti népelet alakjait.

- A kubikusok világa már gyermekkoromban megérintett. Csongrád és Szentes környéke hihetetlenül szegény volt, emiatt igen erősen élt bennük a „fegyelemnek kell lenni, mert másképpen elpusztulunk”- szemlélet, ami azon a vidéken máig fellelhető. Ők végezték például a holland tengerpart csatornázási földmunkálatait is a negyvenes évektől, amikortól viszont már nem engedték ki külföldre a magyar kubikusokat. Édesapám lakatosember volt Cegléden, s a műhelye arra az utcára nyílt, ahol február-március táján a munkába induló kubikusok elvonultak, ősszel pedig hazafele mentek. Be-betértek hozzánk egy pohár vízre, szóváltásra, melyekből hűen kirajzolódott a kubikusok – sok száz férfi, s elvétve velük néhány asszony – nehéz, szigorú világa. Egyszer egy állapotos kubikusfeleség tért be édesanyámhoz, aki megígértette vele, hogy ősszel hazafelé is benéznek. Jöttek aztán, de továbbra is csak ketten voltak a férjével... Ezt a gyermekkori emléket idézve született a „Ne vedd el, uram!” című táblaképem.

- Van egy dombormű sorozata Jézus életének bibliai jeleneteiből is. Hívó alázat ez vagy az ember kérdésfeltevése?

- Faragtam vagy tíz Krisztust ábrázoló szobrot is. Máig vitatkozom magammal azon, hogy szabad-e őt egyáltalán ebben a groteszk, fájdalmas pózban ábrázolnom? Bízom benne, hogy aki egy kis időt is rászán ezek megtekintésére, megért, vagy megtalálja benne azt, amit ő magának keres. A többi nem érdekes. Különben pedig ha egy mű legalább egy róla alkotott elképzelésnek megfelel, abban hiteles, akkor már számos más asszociációt is eltűr. Ennek egy

másik vetülete, hogy Hemingway-vel és a vele egy idős Öreghalászával kapcsolatban jó pár szobrot mintáztam már, de mindet különböző gondolati tartalmakkal. Az elmúlt évek alatt sok munkám került el tőlem ezek közül is. Már sajnálom, hogy az első időkben nem katalogizáltam, hogy hová.

- Mit készített a legszívesebben?

- Nagyon szeretek balladát faragni. Ez idáig huszonhat magyar balladát faragtam meg. Ezek a különböző tájegységekben igen nagy változatosságot mutatnak, s én olyan motívumokat is megörökítettem, melyekről csak kevesen hallottak. Ki tudná azt például megmondani, hogy a Kőműves Kelemen sok száz változata közül melyik az „igazi”? Melyiket érdemes a faragványokon megeleveníteni? Bevettem hát magam a magyar népi kultúra évszázados rejtelmébe. Mert mi is ez? Ha valamit nem tudunk hova tenni, de valahogy kicseng a többi közül, más a ritmusa, s a zsigereinkben érezzük, hogy ehhez valami közünk van, ezt nevezem én magyar népi kultúrának. Tessék megnézni: amikor más népek legnagyobb balladáit átfordítják magyarra, nem úgy hangzanak, mint a mieink, hiába szólnak magyarul. Akkor most az övéké rossz? Nem. Az az ő agyukban és az ő szívükben született, ez pedig a miénkben. Minden nép csak a maga nyelvén tud megszólalni úgy, hogy a saját kultúrközegében élők azt maradéktalanul megértsék. Magyarul gondolkodni csak magyar nyelven lehet. Népdalainkból, mépballadáinkból, népmeséinkből olyan hihetetlen bölcsesség hagyományozódott ránk, formálódott szóvá, aminek anyagba öntése, holt fába faragása kezdettől nagyon izgatott. A fának, a megmunkált szobornak aztán már nincs „nemzeti” nyelve, így válhat egyetemessé egy-egy nép üzenete.

- Foglalkozni kezdett más népek teremtéstörténetével, például a Gilgamesssel. A finnek ősi eposzáinak ihletésére készült faragásait a magyar és finn televízió is bemutatta.

- Magam sem tudom már, hogyan szerelmesedtem bele a Kalevalába – életem legnagyobb dicséretét viszont érdekes módon Finnországban kaptam érte. Repülön vittek ki Helsinkibe a kiállításomra. A megnyitót megelőző nap elmentünk a kiállítóhelyre megnézni, hogy minden rendben van-e. Az akkor még néptelen múzeum egyik termében a ”Kecskemét is kiállítja nyalka verbunkját” dallamát próbálta másnapra egy gyermekekből álló kiségyüttes félig-meddig ismeretlen hangszereken. Itt állt az egyik kedvenc festett jávorszobrom, a Kalevala Vejnemöjnenje, s a próba szünetében a zenekarból egy tízéves forma kisfiú odalépett hozzá. Körbejárta a talapzaton nagyjából vele egy magasságú szobrot. Kicsit öregesen megnézegette, majd hirtelen megcsókolta a nagy mesélő arcát. Ennél nagyobb kitüntetést én azóta sem kaptam. A kisfiú gyermeköszttönnel megértette, amit ezzel a szoborral el akartam mondani.

- Hogyan fogalmazná meg művészi megformálásának a lényegét?

- Látott már forrást? Nem azt, amelyik kijön egy vastag csőből, és rá van írva, hogy forrásvíz. Én jártam a Fekete Visztula forrásvidékén. Zakopáne mellett van egy kis tavacska, annak a környékén van kitéve egy tábla, hogy itt ered a Visztula. „- De mutassátok meg, hol jön elő a földből!”: kértem a barátaimat, mert amit láttam, sehogyan sem illett az eddig elképzelt képhez. Az eredeti forrást képtelenség volt felfedezni. Kis erecskék játszanak, törnek fel ott a földből, elapadva, s újból elötünedezve: mindig máshol, jó darabon eláztatva a talajt. Csak valamivel arrébb vehető ki egy egyenletes sodrás. Születőben a legnagyobb dolgok sem mutatják meg magukat. Sem azt, hogy honnan jöttek, sem pedig azt, hogy mivé lesznek. Akárhány fát megfaragtam már a vízről – mert a víz nyoma, mint szeszélyes nő, szívesen feküdt bele, hagyott nyomott a kőben, fában, agyagban –, mindig az emberről szólt.

Kada Erika